

tributum convenire divinis personis ratione naturæ, et ideo non multiplicari.

10. *Idem de simplicitate.* — Atque eadem ratio est de simplicitate, quæ ut convenit naturæ divinæ comparatæ ad attributa essentialia et absoluta, clarum est, convenire illi ratione suæ perfectionis infinitæ simpliciter, si vero consideretur comparando inter se essentialiam, et relationem ipsam, convenit maxime ratione essentiali, quæ propter sui infinitatem, et purissimam actualitatem potest intime includi in ipsis relationibus, sine ulla distinctione actuali in re, ab ipsis, etiamsi illæ inter se realiter distinguantur. Denique idem est de hoc attributo, *incomprehensibile*, et alio, quod ex illo nascitur, *ineffabile*. Nam incomprehensibilitas etiam convenit Deo ratione infinitatis simpliciter et a nobis maxime intelligi ut in ordine ad attributum omnipotentia et ad ea omnia, quæ in Deo eminenter continentur, quæ exhauriri non possunt per ullam creatam visionem. Constat autem, hæc omnia convenire Deo ratione essentiali. Quin potius hoc etiam attributum, *invisibile*, quatenus Deo convenit in ordine ad intellectum creatum sua naturali virtute operantem, convenit Deo ex eo, quod est actus purus, et suum esse per essentialiam, ut D. Thomas, 1 part., quæst. 12, ratiocinatur et alibi explicavi. Et ideo hoc etiam attributum singulare est et non multiplicatur, nec substantive moraliter prædicatur.

CAPUT XIII.

QUIBUS VERBIS DISTINCTIO PERSONARUM EXPLICANDA SIT.

1. *Regula generalis.* — In superioribus declarando rem ipsam, multa, quæ ad modum loquendi spectant, exposuimus: nunc autem pauca de modo solum loquendi addenda supersunt, quæ attigit D. Thomas, 1, p., q. 31, art. 1 et 2. Est autem imprimis hæc generalis regula observanda, in hoc mysterio ad declarandum personarum numerum utendum esse vocibus, quæ solam distinctionem significant quoad supposita, cavendas autem esse voces illas, quæ simul cum distinctione personali indicare possunt distinctionem naturæ, ut omnibus suspicio Ariani erroris tollatur. Sicut e contrario, in declaranda unitate earumdem personarum cavendæ sunt voces, quæ confusionem earum inducere possunt, de quibus vocibus unitatis dicemus libro sequenti. Deinde observandum est, voces significantes dis-

tionem in triplici ordine constitui posse. Quædam sunt verba, aut nomina significantia differentiam rerum: alia sunt relativa, quæ dicuntur diversitatis, ut *alius*, in tertio ordine sunt termini numerales, et circa singula pauca notanda sunt.

2. *Primum dubium de verbo, differendi.* — Circa nomina distinctionis fere hoc solum purum est, et sine suspitione, quo personæ dicuntur distingu realiter, aut esse distinctæ, de quo in principio hujus libri dictum est. Dubitari autem solet de verbo, *differet*, an una persona proprie dicatur differre ab alia. Nam D. Thomas, dicto art. 2, suspectam habet hanc vocem, secutus Hilarium 4, de Trinitate. Quia ea proprie dicuntur differre, quæ distinctam habent formam, personæ autem divinæ non habent formam distinctam. Forma enim illarum propria est divina natura, quæ in eis non distinguitur, ergo illæ personæ non dicuntur proprie inter se differre.

3. *Resolutio.* — At enim licet hoc caute consideratum, et ad majorem securitatem dictum esse videatur, nihilominus illa locutio in multis Patribus invenitur. Nimirum Gregorio Nazianzeno, orat. 35, Justino, in expositione fidei, Anastasio Synaita, in lib. 1, de Fidei Dogmatibus, circa principium, Damasceno, lib. 1, de Fide, cap. 10, et seqq., Richardo de sancto Victore, lib. 4, de Trinitate, cap. 20, lib. 5, cap. 1. Et ideo Magister in 1, distinctione 24, illam locutionem admittit, quem sequitur Alensis, 1, p., q. 44. Unde censeo in rigore, nihil esse periculi in illa locutione. Quia differentia non semper dicit distinctionem in forma essentiali, sed etiam dicere potest distinctionem in forma personali, quæ in divinis personis est proprietas. Conciliando vero dictas sententias dicimus, cautius esse vitare locutionem illam, saltem, quando simpliciter et fine addito personæ dicuntur differre, nam si addatur, *differre proprietatibus, aut relationibus*, jam satis res explicatur, ut D. Thomas etiam sentit, explicans Damascenum, qui ita loquitur, ac fere alii Patres citati.

4. *Secundum dubium de voce diversitatis.* — *De voce divisionis.* — *De nomine separationis.* — Similis dubitatio est de voce, *diversitatis*, quam D. Thomas, ibi censet vitandam. In quo magis videntur Patres convenire, ut patet ex Hilario supra, et Augustino 7, de Trinitate, cap. ultimo, Fulgentio, lib. 3, ad Trasimundum, cap. 6, Lactantio, lib. 4, divinarum Institutionum, cap. 29. Et ratio est, quia diversitas aliquid amplius, quam distinctio et diffe-

rentia significare videtur, et ideo innuere potest varietatem in forma, seu natura. Atque idem censet D. Thomas de nomine, *Divisionis*, quia indicat partitionem totius, personæ autem divinæ non ita distinguuntur. Si tamen vox illa latius sumatur, prout solum dicit discretionem, admitti potest. Sic enim personas vocat discretas Concilium Lateranense, in capite *Firmiter*, de summa Trinitate, et fide Catholica, et Concilium Toletanum 1 et 2, in confessionibus fidei, et Richardus Victorinus, supra capite 15. Denique de nomine *Separationis* ait etiam D. Thomas esse vitandum, quia licet personæ distinguantur, non separantur. Lactantius vero supra dicit unam personam secerni ab alia. Tamen solam distinctionem significare voluit. De nominibus autem, quæ dissimilitudinem, vel inæqualitatem indicare possunt, generalis regula est, esse cavenda: de illis tamen aliqua in particulari dicemus in fine sequentis libri.

5. *De relativis diversitatis regulæ.* — Circa relativa diversitatis prima regula Patrum est, Masculine unam personam dici posse etiam ab altera, ut Patrem alium a Filio, juxta illud Joannis 14: *Et alium Paraclitum dabit vobis*. Altera regula est, in neutro non posse unam personam dici aliud ab altera. Ita Concilium Toletanum supra et Concilium Ephesinum, tom. 2, c. 7, Augustinus 11, de Civitate, c. 11, Damascenus, lib. 3, cap. 35, Sophronius, epistola sæpe citata, ex 6 Synodo, act. 11, Leo papa, sermone secundo Pentecost., Fulgentius, de Fide ad Petrum, cap. 1, et alia de hac re attuli in 3, p., q. 17, art. 2. Ratio vero non est alia, nisi communis usus loquendi, qui habet ut hoc relativum masculine sumptum referat essentialiam. Sicut etiam masculine interrogando, quis aliquis sit, de persona interrogari intelligitur, interrogando autem quid, de natura, et specie quæritur. Hoc autem intelligendum est, quando hæ voces absolute, et fine addito prædicantur, nam si aliquid addatur juxta exigentiam additi judicandum erit. Unde si Pater dicatur alius Deus a Filio, falsa est locutio, ut docuit Sixtus papa in epist. 1. et Sophronius supra, et omnes. E contrario vero, si Pater dicatur aliud suppositum a Filio erit vera locutio, quia jam restringitur significatio, et sola personalis distinctio significatur.

6. *De voce, Alter.* — Idem judicium est de hac voce *Alter* vel *Alterum*, nam masculine potest Pater dici absolute alter a Filio, ut loquitur Fulgentius supra, et ad 7 objectionem

Arianorum, Hilarius 2, de Trinitate, Athanasius serm. de æterna Substantia Filii Dei. At vero in neutro non potest id proprie dici. Quod notavit Bernardus, ep. 190, ex eadem ratione facta. Et per hæc judicandum est de similibus.

7. *De terminis numeralibus regula.* — Circa terminos numerales, quidam sunt quasi collectivi, ut Trinitas, alii divisim significant, ut duo, vel tres. Hi posteriores nullam habent difficultatem, nam absolute sumpti, et in competenti numero optime dicuntur de Personis. Sic Hilarius, 7, de Trinitate, versus finem, Patrem, et Filium, *duos* simpliciter appellat. Idem Anselmus, in Monologio, c. 40 et 41, solum et observandum, ut masculine, et non in neutro prædicentur, nam (ut insequentibus dicam) tres personæ sunt unum, licet non sint unus, et ideo sint plures, plura autem proprie dici non possunt. Item oportet advertere, an numerali termino aliquid addatur, nam tunc judicium ferendum est juxta exigentiam additi. Pater enim, et Filius absolute plures sunt. Si vero addatur, plures dii, hæretica est locutio: si plures personæ, vel relationes, Catholica.

8. *De nomine, Trinitatis.* — De terminis autem quasi collectivis nomen *Trini*, vel *Trinitatis* receptissimum est in Ecclesia, ideoque de usu ejus dubitari non potest: de proprio vero significato ejus dubitari non solet. Nam aliqui putant per hanc vocem significari trium unitatem, ex D. Thoma, dicta q. 31, art. 1, in solutionibus argumentorum. Hoc vero impugnari solet, quia Athanasius dicit, oportere credere unitatem in Trinitate, ergo vox, *Trinitas*, non significat ipsam unitatem. Et simile argumentum sumi potest ex verbis Ecclesiæ in præfatione Trinitatis. *Qui cum Filio, et Spiritu sancto unus es Deus, unus es Dominus: non in unius singularitate personæ, sed in unius Trinitate substantiæ.* Nomen ergo *Trinitas* præcise sumptum non significat de formali unitatem, sed potius numerum, et distinctionem personarum: subindicare autem videtur unitatem, saltem ex etymologia vocis. De qua tantum loquitur D. Thomas.

9. *Objectio de voce, Triplex.* — Objicit vero D. Thomas, quia si Deus dicitur Trinus, eadem ratione dici posset triplex, quia etiam per hanc vocem numerum ternarium significare solemus. Respondent autem negando sequellam, quia triplicitas significat multitudinem cum proportionem inæqualitatis, quæ inæqualitas in Trinitate non invenitur. Quam doctrinam, seu rationem sumpsit ex Augustino 6, de Trin., c. 6 et 7, et 1. 15, c. 3. Obstare autem

videtur illi rationi, quia, *multiplex* solum dicitur inæqualitatem in numero, hoc autem modo etiam in Trinitate ternarius est major binario, vel unitate.

10. Quare censeo sensum horum Patrum solum esse, illam vocem *Triplex*, non ita posse prædicari de Deo, sub hac voce *Dei*, sicut prædicatur esse *Trinum*. Quod certe satis constat ex usu, qui in hac materia sufficit. Constat etiam ex aliis Patribus, qui eodem modo negant, Deum esse multiplicem. Ut videre licet in Nazianzeno, orat. 35, Ambrosio 1, de Fide, c. 1 et 2, Bernardo, l. 5, de Consideratione, et eodem modo loquitur Concilium Toletanum XI. Ratio autem esse videtur, quia *Trinum* numerat tantum personas, et de formali significat distinctionem earum, ut dixi, et potius indicat unitatem Deitatis, quam multitudinem.

FINIS LIBRI TERTII DE TRINITATE.

INDEX CAPITUM LIBRI QUARTI

DE TRINITATE.

CAP. I. <i>Tres personas esse unius, et ejusdem essentiae, ac naturæ.</i>	CAP. IX. <i>De unitate personarum in omnibus attributis.</i>
CAP. II. <i>Personas esse idem realiter in una Deitate.</i>	CAP. X. <i>Quomodo sit Omnipotentia in omnibus personis.</i>
CAP. III. <i>Occurritur fundamento contrarietatis erroris, sumpto ex principio illo, etc.</i>	CAP. XI. <i>De unitate personarum in subsistentia absoluta.</i>
CAP. IV. <i>De distinctione personarum ab essentia.</i>	CAP. XII. <i>Tres divinas personas vere, ac proprie esse, dicitur unum Deum, propter essentiae unitatem.</i>
CAP. V. <i>An relationes sint de essentia Deitatis.</i>	CAP. XIII. <i>De variis modis attribuendi personis unitatem Dei.</i>
CAP. VI. <i>In quo nonnulla dubia expediuntur, et satisfiunt fundamentis oppositis.</i>	CAP. XIV. <i>Pro quo supponat hic Deus, cum de tribus personis dicitur.</i>
CAP. VII. <i>An Divinitas sit de conceptu relationum.</i>	CAP. XV. <i>De æqualitate, et similitudine personarum.</i>
CAP. VIII. <i>Argumentis contrarietatis sententiae, et quibusdam dubiis satisfiunt.</i>	CAP. XVI. <i>De trium personarum circum sessione.</i>

Multiplex vero numerat illud, cui adjungitur juxta formale significatum ejus. Unde si Deus multiplex diceretur, significaretur, deitatem multiplicari. Bernardus autem, lib. 5, de Consideratione, circa medium, in alio sensu significat, Deum non dici multiplicem, quia est omnino simplex, et non compositus ex multis. Et ob eandem rationem, nulla persona secundum proprium, et specificum nomen potest dici triplex. At vero secundum communem rationem personæ, vel relationis posset hæc vox in divinis usurpari. Sic enim D. Thomas, q. 10, de Potentia, art. 2, esse in Deo duplicem processionem. Unde etiam dicere possumus esse duplicem personam procedentem, vel triplicem relationem, quia per hæc non significatur, nisi multiplicatio sub illo termino communi, quæ vere in Deo reperitur.

LIBER QUARTUS.

DE VERA UNITATE ET IDENTITATE

TRIUM PERSONARUM, ET OMNIBUS, QUÆ AD ILLAM PERTINENT.

Cum in superioribus ostensum sit, singulas personas esse verum DEUM, constat habere inter se aliquam unitatem. Hic ergo explicandum superest, quænam, et quanta sit, et in qua re, seu in quibus attributis, posita sit, et quia æqualitas, et similitudo ad unitatem spectant, de illis etiam dicemus, ac tandem quibus vocibus apte explicetur hæc unitas, adnotabimus.

CAPUT I.

TRES PERSONAS ESSE UNIUS, ET EJUSDEM ESSENTIÆ AC NATURÆ.

1. *Varii errores.* — Nonnulli ex hæreticis dixerunt in Trinitate esse plures Deitates, atque ita in re asserebant esse plures Deos. Ita refert de Peratis Theodoretus, libro primo, hæreticarum Fabularum, cap. 19, et de Joanne Grammatico refert Nicephorus, lib. 10, Hist., cap. 4, 6 et 48. Anselmus etiam, libro de Incarnatione Verbi, cap. 1, indicat, hunc errorem suo tempore in Gallia pullulasse. Denique Athanasius, in Dialogo 3, de Trinitate, refert, quosdam Arianos concessisse, Patrem et Filium esse distinctos Deos. Verumtamen illi æquivoce, vel cum analogia utebantur nomine Dei, solumque Patrem concedebant esse supremum Deum. Nos autem supponimus, verum Deum esse tantum unum, quo nihil est frequentius in Scriptura, et omnibus Conciliis et Patribus. Imo, et ratione naturali est evidens. Et probatur in principio primæ partis, et in Metaphysica, et ideo de hoc fundamento quantum ad rem spectat, nihil hic amplius dicendum est.

2. *Prima assertio.* — Ex illo vero deducitur primo, in Patre, Filio et Spiritu sancto esse unam numero Deitatem. Quæ res etiam de fide est: et sub eisdem fere verbis habetur in

6 Synodo, Actio. 11. Et in eodem sensu definitur in capite *Damianus*, de summa Trinitate et fide Catholica, *Patrem communicare Filio totam substantiam suam*, id est, eandem naturam et divinitatem, ut ibidem exponitur et probatur ex illo Joan. 10: *Quod dedit mihi Pater, majus omnibus est.* Et ibidem ait Christus: *Ego et Pater unum sumus.* Unde Damasus papa in expositione fidei ad Paulinum: *Si quis (ait) non confitetur Patris, Filii et Spiritus sancti unam divinitatem, potestatem et majestatem, anathema sit.* Ratio vero est, quia in divinis multiplicantur personæ: si ergo multiplicarentur deitates, multiplicarentur etiam dii, quod est contra primum fidei fundamentum positum. Sequela patet, quia ad multiplicationem substantivi, nihil amplius requiri potest quam multiplicatio personarum et naturarum: ideo enim Petrus et Paulus et Franciscus sunt tres homines, quia sunt tres personæ, et habent distinctas humanitates.

3. *Secunda assertio.* — Secundo, ex dictis concluditur, tres personas Trinitatis esse unius essentiae et naturæ. Ita docet D. Thomas, prima parte, quæst. 29, art. 2, et habetur illa formalis locutio in 6 Synodo, Actio. 4 et 11. Ubi tres personæ dicuntur unius substantiæ et operationis. Sic etiam Concilia Toletana 6 et 11: *Confitemur (aiunt) Trinitatem unius essentiae, virtutis, majestatis ac naturæ.* Ita etiam loquitur Augustinus 3, contra Maximinum, cap. 14. Dicit vero aliquis (ut rationem locutionis explicemus). Una divinitas dicitur esse trium personarum: ergo e contrario tres personæ non recte dicuntur unius divinitatis. Respondet D. Thomas, dicto art. 2, ad 4, naturam vel essentiam in abstracto significari, ut formam, et ideo dici posse esse in persona vel personis, quia forma est in illo, quod formaliter constituit: e contrario vero (ait) personas non dici absolute esse naturæ, sed adjecta proprietate